

Tibetská kniha mrtvých jako manuál ke „správnému“ užívání drog?

Kontrakultura 60. let 20. století vyznačující se odporem ke konzumnímu životu tehdejší společnosti, návratem k přírodě, otevřeností pro různé východní nauky sebou přinesla také experimentování s různými psychotropními látkami. Ty byly často přijímány ve smyslu spirituálních médií, pomocí nichž se někteří lidé pokoušeli dosáhnout osvícení či kontaktu s jinými světy, inspirováni šamanskými technikami extáze v některých kulturách.

Vlivy buddhismu se dostávaly na západ v různých formách, protože člověka vždy přitahuje to, co je pro něho neznámé a tajemné. Tak to bylo i s Tibetskou knihou mrtvých, tedy spíše s její interpretací, o jejíž rozšíření a popularitu se zasloužil Walter Evans-Wentz (1878-1965). Pocházel z New Jersey v USA a v mládí byl velmi ovlivněn četbou knih H.P. Blavatské a později se stal i členem Theosofické společnosti. Při svých cestách se dostal také do Indie, centra Theosofické společnosti, kde se setkal s Annie Besantovou. Během těchto cest nashromáždil spoustu textů, které však nebyl schopen přečíst. S překladem textu, ze kterého vznikla Tibetská kniha mrtvých mu pomáhal jeho učitel lama Kazi Dawa Samdupa.

Sám Evans-Wentz nebyl stoupencem tibetského buddhismu, byl žákem tehdy populárních učitelů jako byli Ramana Mahariši a Svámí Satjánanda, přesto doplnil překlad textu vlastními komentáři, které, jak se dnes badatelé shodují, neobjasňují význam *Hlubokých nauk* v tibetském kontextu, ale odpovídají dobovým potřebám a hodnotám interpreta a jeho čtenářů.¹

Evans-Wentzův překlad Tibetské knihy mrtvých inspiroval mnoho badatelů, jako např. Carla Gustava Junga, který byl znám svou zálibou ve východních naukách, v nichž spatřoval protiváhu racionální západní filozofie. Dodnes tento text fascinuje mnoho badatelů i „obyčejných“ lidí.

Jednou z osobností, která měla velký vliv při zprostředkování tibetského buddhismu „Západanům“ byl Lama Anagarika Govinda (vl. jménem Ernst Lothar Hoffman), který byl jedním z nadšenců hledajících mystéria východních nauk. Ačkoli chybí důkazy, že by Lama Govinda ovládal slovenem či písmem sanskrt, tibetštinu či čínštinu, měl talent vžít se do role cizince, kterému byla díky důvěře a speciálnímu tréninku vštípena schopnost porozumět

¹ Tibetské listy (www.lungta.cz), č. 25, 2004, Západ a Tibet 4 - „Hollywoodský“ buddhismus - nové podoby starého náboženství, autor: Jana Rozehnalová

„moudrosti dávných časů“, takže si začal říkat „Buddhistický mistr“. I když jeho práce prodchnuty značným zápalem pro hledání „pravdy“ nikdy nepodaly západnímu světu jasný obraz o tibetském buddhismu vzbudil o tento směr v 60. letech velký zájem a pro mnoho lidí se přesto stal populárním zprostředkovatelem tohoto buddhistického směru.²

To bylo již v době „psychedelické revoluce“, kdy Timothy Leary, znám především svými „pseudovědeckými“ experimenty, začal využívat různá psychedelika, především LSD, jako média zprostředkující „výlety“ za hranice naší mysli a jeho spolupracovník a přítel Richard Alpert, ovlivněn učením indického gurua Neem Karoli Baba, se rekonstituoval jako Baba Ram Dass a začal šířit přesvědčení, že rozšířeného duchovního vědomí lze vedle jogínských cvičení a meditace dosáhnout i pomocí LSD, mescalinu a dalších halucinogenních drog.

Leary a jeho spolupracovníci podnikali mnoho LSD sezení s „výlety“ za hranice vědomí a mnoho Learyho žáků pokládalo LSD za největší objev 20. století, který jim umožnil poznat sebe sama. Kniha Psychedelická zkušenost: Příručka založená na Tibetské knize mrtvých, kterou Leary napsal společně s Richardem Alpertem a Ralphem Metznerem je psána podle modelu Tibetské knihy mrtvých, která popisuje zážitky, které lze očekávat v okamžiku smrti, během mezistavu a v průběhu znovuzrození do jiné tělesné schránky. Je to návod, který slouží duši, procházející různými bardy, „mezistavy“, aby se mohla přerodit do vyšší existence. I když je tato kniha směsicí Tibetu, psychedelik, chemie a duchovna, která by asi mnoho tibetských lamů vyvedla z míry, byla pro mnoho lidí, nejen z řad květinových dětí, bránou k tajemnu, které se zdálo díky drogám přístupnější.

Slovo psychedelický pochází z řeckého „psýché“- duše a „delein“- učinit prohlášení, odkrýt. Termín „psychedelic“ byl však poprvé použit britským psychologem Humphrey Osmondem ve významu „mysl vyjevující“ (mind manifesting) pro označení jistých uměleckých pokusů k zachycení různých zážitků niterného, mysl odhalujícího charakteru. Podle Learyho je psychedelický zážitek cestou do nových oblastí vědomí. Transcendentální zážitek nevytváří podaná látka, ta hraje pouze úlohu chemického klíče - otevírá vědomí a uvolňuje nervovou soustavu z jejího běžného chodu. Povaha transcendentního zážitku závisí na tzv. „setu a settingu“- tedy jakémsi osobním nastavení (nálada, struktura osobnosti), počasí, výběru místa atd.³

2 Orville Shell, Virtual Tibet. Searching for Shangri-La from the Himalayas to Hollywood, New York: Metropolitan Books 2000, s. 266-267

³ Leary Timothy, Metzner Ralph, Alpert Richard (Baba Ram Dass): Psychedelická zkušenost, příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých. Edice Dveře, s. 5

Psychedelická zkušenost je, podle autorů, analogií k této knize a má vést k oprostění se od svého ega a následnému porozumění nové realitě rozšířeného vědomí. Podobně jako se nová duše osvobozuje ze samsáry, má se člověk odpoutat od svého ega a vyjít z tohoto sezení jako duševně vyspělejší, obohacen novými zkušenostmi, jež mu skýtá jeho vlastní nitro.⁴

Tibetská kniha mrtvých. Bardo Thödol vysvobození v bardu skrze naslouchání

X

Psychedelická zkušenost. Příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých.

1. Bardo hodiny smrti – Čhikhä bardo

První fáze posmrtného mezistavu (bardo hodiny smrti), do kterého vstupuje člověk v okamžiku smrti. Zemřelému se zjevuje jasné světlo, jenž mu umožňuje nazít pravou podstatu bytí. Touto „prapodstatou“ je prázdnota (stong-pa-ñid, sansk. Śūnjata). Pokud se zemřelý tohoto světla nezalekne, pochopí prázdnotu jako pravou podstatu bytí a je ušetřen od dalšího putování bardem a zakoušení jeho nástrah. K fyzické smrti dochází na základě dezintegrace čtyř elementů skládajících lidské tělo – země, voda, oheň, vzduch. Zůstává jen životní síla transformovaná do vědomí. Umírajícímu se připomíná, aby v sobě vzbuzoval lásku, milosrdenství a osvícenou mysl a „pracoval pro blaho všech živých bytostí“.⁵

V Psychedelické zkušenosti se tento stav popisuje jako stav ztráty ega, oprostění se od ega. Prvním znakem je „zasvitnutí čirého světla reality“, „nezaměnitelného vědomí čistě mystického stavu“, kdy naše vědomí není zatíženo mentálními kategoriemi.

„Jestliže dotyčný prošel dostatečnou přípravou, je možné, aby v tomto stavu vnímal to, co mystikové nazývají 'Absolutní pravdou.' Pokud toho nebude schopen, musí putovat do nižších a nižších sfér halucinací, určených jeho minulými hrami, než se opět navrátí do běžné reality.“⁶

V této fázi se dostávají také charakteristické tělesné příznaky jako třes, brnění končetin, nevolnost a další nepříjemné pocity, které však mají být vnímány jako příznaky doprovázející stav transcendence, takže není důvod se jich obávat, ale naopak se z nich radovat. Běžný člověk však není schopen ve stavu Čirého světla-osvícení setrvat, a proto

⁴ tamtéž - s. 5-7

⁵ ideál bódhisattvy, Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol (Vysvobození v bardu skrze naslouchání), z tibetštiny přeložil Josef Kolmaš, Praha. Odeon 1991, edice Živá díla minulosti, s. 37-45

⁶ cit. Leary Timothy, Metzner Ralph, Alpert Richard (Baba Ram Dass): Psychedelická zkušenost, příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých. Edice Dveře, s. 8

sestupuje do nižších bardických stavů vedoucích ke znovuzrození, návratu k připoutanosti ega.

2. Bardo prapodstaty – Čhöni bardo

V tomto mezistavu se zemřelému zjevují karmické přeludy (las-kji 'khrul-s nang) v nejrůznějších podobách. V tomto stavu se dostavuje „zjasněné vědomí“ a zemřelý získává „iluzorní tělo“, které sice není z masa a krve, ale je vybaveno všemi smysly, takže jedinec má pocit, že je schopen vnímat všechny podněty kolem sebe. Nejdříve se zjevují vize pokojných božstev a potom vize hněvivých božstev.

Jako první se vyjevují tantrická božstva ve svém laskavém a pokojném aspektu. (pětice tzv. meditativních buddhů – djánibuddhů: Vairóčana, Akšóbhja, Ratnasambhava, Amitábha a Amóghasiddhi se svými doprovody). Tato božstva by měl jedinec chápat jako svoje ochránce, kteří přicházejí na pomoc k jeho duchovnímu „procitnutí“⁷.

Pokud jedinec nechápe smysl vizí pokojných božstev, sestupuje dál bardem, kde se mu stejná božstva vyjevují ve své hněvivé, či zuřivé podobě („krev pijících a plameny hořících“ héruků)⁸, opět s početným a rozmanitým doprovodem. Důležité je, aby jedinec v tomto stavu byl schopen tyto vize, ať už jsou jakkoli děsivé, rozpoznat jako vlastní „projekce“ následků svého ducha poznamenaného špatnými skutky, takže mu nemohou ublížit. Pokud je ale nerozpozná, je nucen dál putovat samsárou.

Psychedelický zážitek odpoutanosti ega je plný různých halucinací, které mohou nabírat různou podobu, proto se tato část zabývá praktickou přípravou jedince na pokojné přijetí těchto halucinací ať už jsou to zvláštní zvuky, nadpřirozené scenérie a zneklidňující vize. Podstatou je nic nedělat, respektive pasivně přijímat vše, co se děje kolem. Jestliže člověk lpí na své vůli a používá rozum, zdůvodňuje či hledá vysvětlení, přivede ho to pouze do víru dalších halucinací.

Autoři rovněž nabádají k tomu, že je nutné reflektovat tyto vize jako výplody naší mysli, které reálně neexistují, a proto nám nemohou ublížit. To co jim dává život je naše vědomí. Autoři však místo dhjánibuddhů pojmenovali tyto vize jako Vize prapodstaty nebo stvořitele, Vnitřní tok archetypálních procesů, Ohnivý tok vnitřní jednoty, Vlnová struktura vnějších forem, Vibrující vlny vnější jednoty, 'Sítnicový cirkus' a 'Magické divadlo'.⁹

7 poznání tzv. „pětice jedů“ – nevědomost, nenávisť, pýcha, chtíč a závist, jež jsou příčinami špatné karmy, Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol..., s. 51

8 tj. hněvivých božstev buddhovského, vadžrového, ratnového, padmového a karmového řádu ztělesňující principy mužské i ženské energie. Tamtéž s. 75

⁹ Poslední dva pojmy si autoři vypůjčili od Henri Michauxe a Hermanna Hesse

Podobám děsivých halucinací se autoři příliš nevěnují, protože nemívají jednotnou podobu. „Lidé ze Západu prožívají tato hněvivá božstva ponejvíce v jiných formách. Místo divokých mytologických, mnohohlavých démonů jsou častěji uchopeni a drceni odlidštěnou mašinérií, postrkávání a mučení řídicími systémy z vědecko-fantastického hororu.“¹⁰

3. Bardo vznikání - Sipä bardo

V tomto mezistavu se zemřelý ocitá, protože nepochopil smysl jasného světla v bardu hodiny smrti, ani neporozuměl vizím pokojných a hněvivých buddhovských postav zjevujících se v bardu prapodstaty. I když se stále nachází ve stavu iluzorního těla, díky vlivu předchozích skutků tíhne k nové existenci. Tato fáze tedy představuje hledání nového vtělení.

Dříve než jedinec vstoupí do své nové existence, ocitá se před soudem Jamarádži, Pána smrti, který mu v zrcadle skutků ukáže všechny jeho činy dobré i zlé. Na cestě za novým tělem se zemřelému začínají zjevovat záblesky šesti stavů samsárové existence. (matné bílé světlo světa bohů, matné červené světlo světa polobohů, matné modré světlo světa lidí, matné zelené světlo světa zvířat, matné žluté světlo světa hladových duchů a matné kouřové světlo světa bytostí uvřazených do pekla) Nejvíce probleskovat bude to světlo světa, do kterého se má jedinec na základě své karmy znovu narodit. Jedině na základě hluboké meditace o ochranném božstvu¹¹, může vést k vysvobození od znovuzrození.

Psychedelická zkušenost interpretuje Sipä bardo jako návrat ega a sestoupení do reality, který je pro průměrného jedince nevyhnutelný. Jenom lidé velmi pokročilí ve svém duchovním vývoji jsou v okamžiku smrti ega schopni pomocí principu přenosu vědomí toho dosáhnout. Proto je dobré přidržet se následujících doporučení: (1) vyhnout se léčkám třetího barda; (2) setrvat v tomto stavu co nejdéle, za účelem maximálního stupně osvícení; (3) dosáhnout příznivějšího návratu v podobě moudřejší a vyrovnanější osobnosti.

Samotný moment návratu je velice důležitý, protože může hluboce zabarvit následné postoje a pocity dotyčného člověka ke světu a k sobě samému na celé týdny i měsíce po zážitku. Podaří-li se dosáhnout pozitivního a vysoce vědomého návratu, může psychedelické sezení (intoxikace), která byla převážně negativní a děsivá, nakonec posloužit jako velké poučení. Stejně tak, šťastný zážitek plný zjevení může být znehodnocen negativním návratem,

¹⁰ cit. Leary Timothy, Metzner Ralph, Alpert Richard (Baba Ram Dass): Psychedelická zkušenost, příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých. Edice Dveře, s. 15

¹¹ k tomu může posloužit např. univerzální ochranné božstvo a patrona Tibetu, Velkého slitovníka Avalókitéšvaru

plným strachu. Jedině rozpoznání umožňuje zůstat ve stavu klidu. K tomu je nutná pasivní koncentrace, která je nezbytná pro příznivý návrat. Proto byl také napsán tento manuál.¹²

Mým záměrem zde nebylo legitimizovat užívání drog jako zprostředkovatelů vyššího poznání a nedělám si ani nárok na žádnou vědeckou studii. Toto téma mne zaujalo jako jedna z možných, sice poněkud kontroverzních interpretací Tibetské knihy mrtvých, která stojí za úvahu. Jako taková představuje jednu s konfrontací Západu s Východem, a proto snad koresponduje i s naším bádáním v tomto kurzu, nazvaném Hollywoodský buddhismus, který se má zabývat kulturou a náboženstvím Tibetu v očích Západu.

Literatura a internetové zdroje

- Orville Shell, Virtual Tibet. Searching for Shangri-La from the Himalayas to Hollywood, New York: Metropolitan Books 2000
- Leary Timothy, Metzner Ralph, Alpert Richard (Baba Ram Dass): Psychedelická zkušenost, příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých. Edice Dveře
- Tibetská kniha mrtvých. Bardo thödol (Vysvobození v bardu skrze naslouchání), z tibetštiny přeložil Josef Kolmaš, Praha. Odeon 1991, edice Živá díla minulosti

Tibetské listy (www.lungta.cz) - Cyklus Západ a Tibet

- č. 25, 2004, Západ a Tibet 4 - „Hollywoodský“ buddhismus - nové podoby starého náboženství, autor: Jana Rozehnalová

¹² Leary Timothy, Metzner Ralph, Alpert Richard (Baba Ram Dass): Psychedelická zkušenost, příručka na podkladě Tibetské knihy mrtvých. Edice Dveře